نقد نظر
شماره هفتم
تیر ۱۴۰۵
۱۸

بزرگ باغِ کوچک ما
نقد کتابِ «باغ سیاره‌ای» اثر ژیل کلمان

سامان قیدی[۱*]
محمدرضا سرتیپی اصفهانی[۲]

۱. مدرس مدعو گروه معماری، دانشگاه گرمسار، ایران.
۲. پژوهشگر دکتری معماری منظر، دانشگاه تهران، ایران.

چکیده
کتاب «باغ سیاره‌ای و دیگر نوشته‌ها» اثر ژیل کلمان، باغبان، طراح منظر و نظریه‌پرداز فرانسوی، یکی از متونی است که در دهه‌های اخیر در بازتعریف رابطهٔ انسان و طبیعت، به‌ویژه در دیسیپلین معماری منظر، نقش‌آفرین بوده است. این کتاب در پیوند با نظریه‌های «باغ در حرکت» و «منظر سوم»، زمین را به‌مثابهٔ «باغ سیاره‌ای» تصور می‌کند و انسان را نه مالک مطلق، بلکه یکی از کنشگران شبکهٔ پیچیده‌ای از روابط زیستی می‌داند.
پژوهش حاضر، با رویکرد نقادانه، در پی آن است که ضمن معرفی اجمالی کتاب و زمینهٔ نظری آن، قوت‌ها و ضعف‌های فکری، اجرایی و فرهنگی نظریهٔ «باغ سیاره‌ای» را ارزیابی کند. داده‌های این پژوهش بر تحلیل متن کتاب، ملاحظات مترجمان فارسی و مرور گزینشی نقدها و خوانش‌های بین‌المللی از اندیشهٔ کلمان استوار است.
یافته‌ها نشان می‌دهد که کتاب از حیث پیوند نظر و عمل، کل‌نگری میان‌رشته‌ای و استفاده از زبان استعاری برای ساده‌سازی مفاهیم پیچیدهٔ اکولوژیک و فلسفی، سهم مهمی در گسترش تخیل اکولوژیک و ارتقای گفتمان منظر دارد. در عین حال، کلی‌گویی، ابهام اجرایی، گرایش به رمانتیسیسم اکولوژیک، اروپامحوری ضمنی و دشواری برگردان فرهنگی آن به زمینه‌ای چون ایران، از محدودیت‌های قابل توجه نظریهٔ «باغ سیاره‌ای» است.

واژگان کلیدی: ژیل کلمان، باغ سیاره‌ای، معماری منظر، اکولوژی، ترجمه، نقد کتاب.

DOI: 10.22034/2.7.64
Email: Samangheidi@gmail.com
نشریه مکتب نقدنظر، ۲ (۷): ۲۵ - ۱۸ تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۲/۲۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۱۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۱۰

[Downloaded from jcr-sj.com on 2026-09-06]
[DOI: 10.22034/2.7.64]

نظریۀ «باغ سیاره‌ای» ژیل کلمان تا چه اندازه از نظر مفهومی، اجرایی و فرهنگی توانایی تبدیل‌شدن به چارچوبی کاربردی در معماری منظر را دارد و انتقال آن به زمینه‌های غیراروپایی ـ به‌ویژه بستر ایرانی ـ با چه چالش‌هایی مواجه است؟

مقدمه

مسئلۀ رابطۀ انسان و طبیعت از دیرزمان یکی از محورهای اصلی اندیشۀ بشر بوده است؛ از فلسفه و اسطوره تا ادبیات، دین، هنر و علوم طبیعی، همواره این پرسش مطرح بوده که انسان خود را چگونه در نسبت با محیط طبیعی تعریف می‌کند. در دهه‌های اخیر، با ظهور مفاهیمی چون آنتروپوسن[1]، بحران اقلیمی، فروپاشی تنوع زیستی و گسترش بی‌سابقۀ شهرنشینی، این رابطه در مقیاسی سیاره‌ای بازتعریف شده است. در چنین زمینه‌ای، نوشته‌های ژیل کلمان یکی از صداهای مهم در گفتمان معاصر معماری منظر و اکولوژی به شمار می‌آید.

کلمان، با طرح مفاهیمی چون «باغ در حرکت»، «منظر سوم» و «باغ سیاره‌ای»، تلاش می‌کند از منطق کنترل‌گر و تثبیت‌گر منظر مدرن عبور کرده و انسان را به‌عنوان باغبانی همکار در کنار فرایندهای طبیعی بنشاند (Mousavian, 2011). کتاب «باغ سیاره‌ای و دیگر نوشته‌ها» حاصل کوشش او برای صورت‌بندی این نگاه در قالب روایتی میان‌رشته‌ای، آمیخته با تأملات زیست‌محیطی، فلسفی و ادبی است.

بیان مسئله

اگرچه آثار ژیل کلمان در ادبیات بین‌المللی معماری منظر، اکولوژی شهری و علوم انسانیِ محیط‌زیستی[2] مورد توجه قرار گرفته‌اند، در فضای فارسی‌زبان، مواجهه با او عمدتاً در سطح معرفی و تحسین باقی مانده و کمتر به ارزیابی انتقادی سازوکارهای نظری، اجرایی و فرهنگی پرداخته شده است. کلمان در ادبیات تخصصی فضای آکادمیک ایران، بیش از آن‌که با اندیشه‌هایش شناخته شود، با پروژه‌هایی معرفی می‌شود که حاصل آن اندیشه‌ها هستند.

از سوی دیگر، اختلاف‌های جدی میان زمینه‌ای که اندیشۀ کلمان در آن شکل گرفته (اروپای غربی و به‌ویژه فرانسه) و زمینه‌های فرهنگی- جغرافیایی چون ایران، این پرسش را پیش می‌کشد که تا چه حد می‌توان نظریۀ او را بی‌واسطه به وضعیت ایرانی ترجمه

[Downloaded from jcr-sj.com on 2026-09-06]
[DOI: 10.22034/2.7.64]

و تعمیم داد. بنابراین این اثر را از دو دیدگاه می‌توان مورد نقد قرار داد: اول ابهامات فنی و اجرائی حاصل از ماهیت نظریه و دیگری نارسائی‌های حاصل از انتقال مفهوم به زبان، جغرافیا و فرهنگ دیگر.

روش‌شناسی نقد

این مقاله از روش تحلیل انتقادی متن (critical textual analysis) در قالب نقد کتاب علمی-پژوهشی بهره گرفته است به نحوی که ابتدا با خوانش دقیق نسخهٔ انگلیسی و با رجوع به متن اصلی فرانسه به‌منظور بررسی عمیق اصل تئوری و سپس مراجعه به نقدها، مقالات و معرفی‌هایی دربارهٔ ژیل کلمان، اندیشه‌های وی و به‌ویژه نظریهٔ «باغ سیاره‌ها» به تحلیل انتقادی استدلال تئوری پرداخته شده است.

بدنهٔ نقد

آثار ژیل کلمان را می‌توان حول سه مفهوم محوری سامان داد: باغ در حرکت (Jardin en mouvement) که تأکید بر پویایی و تغییر مداوم در باغ و ضرورت همراهی باغبان با فرایندهای طبیعی، به‌جای تثبیت و کنترل کامل آن‌هادارد؛ منظر سوم (Tiers paysage) که توجه به فضاهای حاشیه‌ای، رهاشده و بی‌برنامه (مانند حاشیهٔ جاده‌ها، زمین‌های متروکه، فضاهای میانآب) به‌عنوان مخازن بالقوهٔ تنوع زیستی دارد؛ و باغ سیاره‌ای (Jardin planétaire) که ارتقای منطق باغ به مقیاس سیاره‌ای و فهم زمین به‌مثابهٔ باغی مشترک که در آن انسان یکی از کنشگران شبکهٔ تنوع زیستی است. این سه مفهوم در کنار هم، تصویری از منظر به‌عنوان فرایندی زنده، ناهمگون و سیاره‌ای ارائه می‌دهند که در آن، مرزهای میان طراحی، اکولوژی، سیاست و اخلاق درهم‌تنیده است. آن‌چه ایدهٔ پایه‌ای نظریهٔ باغ سیاره‌ای است.

در ادبیات بین‌المللی، کلمان را اغلب در پیوند با موضوعاتی چون اکولوژی منظر، منظر شهری، علوم انسانیِ محیط‌زیستی و گاه اکولوژی سیاسی مورد بحث قرار داده‌اند (Rahdar et al., 2026). اهمیت او بیش از آن‌که در ارائه یک نظریهٔ نظام‌مند کلاسیک باشد، در گشودن افق‌های تازه برای تخیل اکولوژیک و طراحی منظر است. او پیشنهاد می‌کند که طراح منظر، محیط را به‌عنوان یک «روند» ببیند نه یک «شیء» و نقش خود را در همراهی با این روندها بازتعریف کند.

کتاب «باغ سیاره‌ای و دیگر نوشته‌ها» (Clément, 2015) مجموعه‌ای از متون است[۳] که در آن‌ها کلمان، اغلب با زبانی روایی و استعاری، ایده‌های خود دربارهٔ زمین، باغ، تنوع زیستی و مسئولیت انسان در قبال آن‌ها را طرح می‌کند. متن کتاب میان سه لایهٔ توصیف تجربیات زیستهٔ نویسنده به‌عنوان باغبان و طراح، لایهٔ تأملات نظری و فلسفی دربارهٔ انسان و زیست‌کره، و لایهٔ ارجاعات ادبی، اسطوره‌ای و فرهنگی در نوسان است. زبان کتاب آمیزه‌ای از اصطلاحات علمی (زیست‌شناسی، بوم‌شناسی) و استعاره‌های شاعرانه است؛ ترکیبی که آن را از متون صرفاً فنی متمایز می‌کند، اما در عین حال می‌تواند موجب دشواری‌هایی در فهم و ترجمه شود.

کتاب مذکور مانند هر اثر دیگر دارای نقاط قوت و ضعف است که می‌توان به پیوند نظر و عمل، نگاه کل‌نگر و میان‌رشته‌ای نویسنده که در اثر او نیز مشهود است، یادگیری غیرمستقیم از طریق به کارگیری زبان استعاری و داستان‌سرایی، به‌عنوان نقاط قوت؛

[Downloaded from jcr-sj.com on 2026-09-06]
[DOI: 10.22034/2.7.64]

کل‌گویی و ابهام اجرایی در برخی ایده‌ها، رمانتیسیم اکولوژیک، اروپامحوری و دشواری ترجمهٔ فرهنگی که منجر به ابهام مفهومی می‌شود را می‌توان به‌عنوان نواقص آن در نظر گرفت. نکاتی که در ادامه به نقد آن پرداخته شده است.

کلمان نظریهٔ خود را بر تجربهٔ عملی استوار می‌کند؛ پروژه‌های واقعی طراحی منظر، مشاهده‌های میدانی و باغبانی روزمره، پشتوانهٔ بسیاری از گزاره‌های اوست. این پیوند سبب می‌شود کتاب، برای مخاطبان حوزهٔ معماری منظر و طراحی، ملموس‌تر و قابل ارتباط باشد. «پیوند نظر و عمل» به‌عنوان نقطهٔ قوت باعث شده اثر از یک نظریهٔ فانتزی غیرواقعی، به نظریه‌ای برامده از چالش‌های واقعی باشد. هرچند برخی از منتقدین معتقدند بخشی از ایده‌های وی در حال حاضر (حداقل تا زمانی که برای تحقق آن ایده‌ها تمام یا اکثریت مردم و سیاستمداران جهان هم‌فکر و بسیج نشده باشند) قابل اجرا نیست و «کل‌گویی و ابهام اجرایی» را یکی از نقاط ضعف آن می‌دانند.

از طرف دیگر، باغ‌سیاره‌ای از مرز یک دیسیپلین فراتر می‌رود. ارجاع به زیست‌شناسی، اکولوژی، اسطوره، تاریخ، ادبیات و فلسفه، امکان فهم منظری چندبعدی را فراهم می‌آورد. این ویژگی، با ماهیت میان‌رشته‌ای منظر نیز همخوان است و می‌تواند برای پژوهش‌های آینده الهام‌بخش باشد. «نگاه کل‌نگر و میان‌رشته‌ای» نویسنده منجر شده دیدگاه یکپارچه دیدن زمین در قالب یک کل (باغ سیاره‌ای) به خوبی پشتیبانی شود. در کنار دیدگاه فراخ حاصل از میان‌رشته‌ای بودن نویسنده، استفاده از داستان، استعاره و روایت‌های شخصی، فرایند یادگیری غیرمستقیم را فعال می‌کند. خواننده به‌جای مواجهه با عبارت‌های خشک، در فضایی ادبی-فلسفی حرکت می‌کند که در آن مفاهیم به‌تدریج در ذهن و جان مخاطب درونی می‌شوند. این امر، خوانش کتاب را برای طیفی از مخاطبان (نه صرفاً متخصصان فنّی) ممکن و جذاب می‌سازد.

کلمان زمین را به‌مثابهٔ «باغ مشترک» می‌بیند و به ضرورت تغییر نگاه انسان از سلطه‌گری به همزیستی و مراقبت تأکید می‌کند. این رویکرد، کتاب را به یک متن اخلاقی-سیاسی در حوزهٔ محیط زیست تبدیل می‌کند و آن را با دغدغه‌های معاصر مانند بحران اقلیمی، نابودی تنوع زیستی و عدالت محیطی هم‌صدا می‌سازد.

نقد و ارزیابی: محدودیت‌ها و چالش‌ها

متن حاضر با دیدگاهی انتقادی، نظریهٔ باغ سیاره‌ای را مورد کنکاش قرار داده است. به‌طور کلی آن‌چه از ژیل کلمان به دست مخاطب می‌رسد را می‌توان در دو حیطه مورد بحث قرار داد: ابتدا نقد بر ماهیت خود نظریه، و دوم بررسی انتقال نظریه به مخاطب غیرفرانسوی (به‌ویژه فارسی زبانان که مخاطب این نقد هستند). بنابراین برخی نقدها به ماهیت اصل اثر و برخی دیگر به روند برگردان زبانی و فرهنگی آن به زبان دیگر مربوط می‌شود.

در کتاب «باغ سیاره‌ای»، بسیاری از گزاره‌ها در سطح توصیه‌های کلی باقی می‌مانند، مانند ضرورت احترام به تنوع زیستی یا همراهی با پویایی‌های طبیعی، بدون آن‌که تا سطح راهبردهای مشخص طراحی، برنامه‌ریزی یا سیاست‌گذاری شهری و سرزمینی ارائه شوند. از منظر یک دیسیپلین کاربردی مانند معماری منظر، این امر خلائی محسوس ایجاد می‌کند: چگونه می‌توان اصول مطرح‌شده را در فرایند طراحی، مدیریت و سیاست‌گذاری

[Downloaded from jcr-sj.com on 2026-09-06]
[DOI: 10.22034/2.7.64]

نهادینه کرد؟ کلمان در این زمینه کمتر وارد جزئیات شده است؛ لذا خطر آن وجود دارد که «باغ سیاره‌ای» به سطح مانیفستی الهام‌بخش اما فاقد دستورالعمل‌های اجرایی روشن محدود شود. هرچند می‌توان با این ادعا که این کتاب صرفاً گشایندهٔ یک افق جدید در نگاه بشر به طبیعت و یک نهیب‌زننده به وی است، کلمان را از این نقد مبرا دانست اما از طرف دیگر چنانچه ایده بدون پشتوانهٔ اجرایی، راه‌حل‌های عملیاتی یا سیاست‌گذاری (رویکردی) بیان شود، امکان تقلیل در سطح نظر و یا ایدهٔ غیرقابل اجرا را خواهد داشت که این نقد منجر به تقلیل اعتبار آن ایده می‌شود.

یکی دیگر از نقدهای وارد بر کتاب به‌ویژه در بخش‌هایی که به فضاهای رهاشده، حاشیه‌ها و «منظر سوم» نزدیک می‌شود، مورد نقد رمانتیسیسم اکولوژیک قرار می‌گیرد. در این رویکرد، طبیعت و فضاهای رهاشده گاه به‌شکل زیبایی‌شناسانه ستایش می‌شوند، در حالی که زمینه‌های اجتماعی و اقتصادی شکل‌گیری آن‌ها (مانند زوال صنعتی، فقر، حاشیه‌نشینی و سیاست‌های نابرابر توسعه) کمتر به بحث گذاشته می‌شود. در بستری چون ایران، که فضاهای رهاشده اغلب با مسائل پیچیدهٔ مالکیت، مهاجرت، فقر، فساد، جرم و تخریب محیط‌های بومی گره خورده‌اند، استفاده از نگاه کلمان بدون توجه به این سطوح، می‌تواند به نادیده‌گرفتن ابعاد اجتماعی مسئله منجر شود.

اروپامحوری (به‌ویژه فرانسه به عنوان زادگاه نظریهٔ باغ سیاره‌ای) و دشواری برگردان فرهنگی نظریه به دیگر جغرافیا یکی دیگر از نقدهای وارده به این اثر است. اندیشهٔ کلمان بر تجربهٔ خاص فرانسوی استوار است؛ از گونه‌های گیاهی و نظام حقوقی زمین گرفته تا ساختارهای سیاسی و نهادهای مدیریت شهری و داستان‌های اسطوره‌ای آن فرهنگ. این زمینه، در متن کتاب تا حد زیادی مفروض گرفته می‌شود که مخاطب به دلیل هم‌فرهنگ بودن با نویسنده از آن آگاهی دارد. حال چنان‌چه مخاطبی پارسی‌زبان با فرهنگی متفاوت به مطالعهٔ این کتاب بپردازد، در انتقال این نظریه به فضای ایرانی، با سه نوع فاصله مواجه خواهد شد: فاصلهٔ واژگانی و مفهومی؛ فاصلهٔ تاریخی-فرهنگی (به‌ویژه نسبت با سنت باغ ایرانی، نقش دین و عرفان، و تاریخ مدرنیزاسیون)؛ فاصلهٔ نهادی-اجرایی (تفاوت در نظام‌های مدیریت شهری، قانون‌گذاری و مالکیت زمین). بدون توجه به این فواصل، خطر آن وجود دارد که «باغ سیاره‌ای» صرفاً به سطح گفتمانی تزئینی در پروژه‌ها تقلیل یابد. این‌چنین است که «اروپامحوری و دشواری ترجمهٔ فرهنگی» به یکی از نقدهای اساسی این کتاب در زمان برگردان زبانی-فرهنگی به دیگر کشورها تبدیل می‌شود.

همان‌گونه که بیان شد، زبان استعاری و شاعرانهٔ کتاب، هم مزیت و هم چالش محسوب می‌شود. برای مخاطبان آشنا با سنت ادبی، فرهنگی و فلسفی فرانسوی، این زبان می‌تواند پلی برای درک مفاهیم پیچیده باشد؛ اما در ترجمه و برای مخاطب غیر فرانسوی، گاه به ابهام

در کتاب «باغ سیاره‌ای»، بسیاری از گزاره‌ها در سطح توصیه‌های کلی باقی می‌مانند، مانند ضرورت احترام به تنوع زیستی یا همراهی با پویایی‌های طبیعی، بدون آن‌که تا سطح راهبردهای مشخص طراحی، برنامه‌ریزی یا سیاست‌گذاری شهری و سرزمینی ارائه شوند. از منظر یک دیسیپلین کاربردی مانند معماری منظر، این امر خلائی محسوس ایجاد می‌کند: چگونه می‌توان اصول مطرح‌شده را در فرایند طراحی، مدیریت و سیاست‌گذاری نهادینه کرد؟ کلمان در این زمینه کمتر وارد جزئیات شده است؛ لذا خطر آن وجود دارد که «باغ سیاره‌ای» به سطح مانیفستی الهام‌بخش اما فاقد دستورالعمل‌های اجرایی روشن محدود شود.

[Downloaded from jcr-sj.com on 2026-09-06]
[DOI: 10.22034/2.7.64]

مفهومی و دشواری فهم منجر می‌شود. روایت‌ها و استعاره‌ها می‌توانند آن‌قدر پررنگ شوند که ساختار نظری در پس آن‌ها گم شود. این‌گونه زبان شاعرانه به لبهٔ باریکی میان تسهیل فهم و تعقید آن بدل شده است.

شایان ذکر است به‌منظور کاهش فاصلهٔ دانشی و فرهنگی میان متن اصلی و برگردان فارسی[۴] آن، ۶۹۱ پاورقی شامل ارجاعات تاریخی، اسطوره‌ای، ادبی، مفاهیم تخصصی زیست‌شناسی و اکولوژی به‌عنوان ابزاری واسطه‌گر میان متن و مخاطب فارسی‌زبان به متن اضافه شده است. همچنین تلاش شده است روح شاعرانهٔ و زبان استعاری زبان کلمان در ترجمهٔ فارسی نیز اعمال شود به نحوی که هرگاه متن زبانی شاعرانه داشت، ترجمهٔ فارسی نیز لحنی شاعرانه به خود گرفت و هر کجا متن علمی بیان شده بود، به همان نسبت لحن ترجمه نیز با لحنی علمی به فارسی برگردان شد (تصویر ۱).

با این حال، این حجم از پاورقی دو پیامد مهم دارد. از یک‌سو، فاصلهٔ فرهنگی و دانشی میان متن اصلی و مخاطب فارسی‌زبان را عیان می‌کند: نیاز به این سطح از توضیح نشان می‌دهد که نوشتار کلمان بر پیش‌فرض‌هایی تکیه دارد که در بافت ذهنی مخاطب فرانسوی بدیهی است اما در فضای فارسی چنین نیست؛ ازاین‌رو، اندیشهٔ کلمان در این ترجمه نیز به‌منزلهٔ یک دستگاه نظریِ «وارداتی» ظاهر می‌شود که تنها از رهگذر بومی‌سازی انتقادی می‌تواند در ایران معنا و کارکرد پیدا کند. از سوی دیگر، ریتم روایی متن تا حدی تحت تأثیر کثرت پاورقی‌ها قرار می‌گیرد؛ توضیحات حاشیه‌ای، هرچند برای فهم دقیق متن ضروری به نظر می‌رسند، ممکن است خوانش پیوسته و تجربهٔ ادبی-فلسفی کتاب را برای برخی مخاطبان، به‌ویژه کسانی که نخستین‌بار با کلمان مواجه می‌شوند، دشوار و گاه گسسته کند.

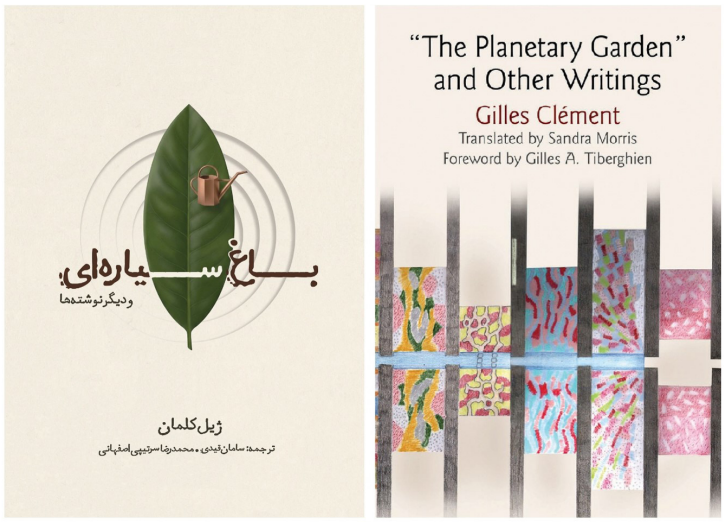

تصویر ۱. سمت راست جلد نسخهٔ انگلیسی کتاب مذکور به ترجمهٔ ساندرا موریس و سمت چپ جلد نسخهٔ فارسی کتاب به ترجمهٔ سامان قیدی و محمدرضا سرتیپی اصفهانی. مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۵.

[Downloaded from jcr-sj.com on 2026-09-06]
[DOI: 10.22034/2.7.64]

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

کتاب «باغ سیاره‌ای و دیگر نوشته‌ها» را می‌توان متنی دانست که در تقاطع نظریه، تجربهٔ عملی و تأملات ادبی- فلسفی، تلاش می‌کند صورت‌بندی تازه‌ای از رابطهٔ انسان و طبیعت در مقیاس سیاره‌ای ارائه دهد. کلمان، با ارتقای منطق باغ و باغبانی به سطح زمین به‌مثابهٔ «باغ مشترک» همهٔ انسان‌ها، سهم مهمی در گسترش تخیل اکولوژیک و بازاندیشی نقش معمار منظر، طراح و باغبان داشته است. اندیشهٔ کلمان هرچند خاستگاهی برون‌فرهنگی برای ایرانیان دارد اما از دغدغه‌ای جهانی سخن می‌گوید. دغدغهٔ حفظ جهانی که همهٔ ما نه‌تنها از آن/و بر آن تأثیر گرفته/ و می‌گذاریم بلکه در سرنوشت آن و خودمان شریک هستیم: مسئولیتی بسیار خطیر و مهم.

یافته‌های این نقد نشان می‌دهد که از حیث قوت‌ها، پیوند میان نظر و عمل، نگاه کل‌نگر میان‌رشته‌ای، استفاده از زبان استعاری برای ساده‌سازی مفاهیم پیچیده و دعوت به مسئولیت‌پذیری سیاره‌ای، این کتاب را به اثری مرجع در گفتمان معاصر منظر و اکولوژی بدل کرده است. از حیث ضعف‌ها، با دو دسته نقطه ضعف مواجه هستیم: نقص برآمده از ماهیت نظریهٔ اصلی و چالش حاصل ازبرگردان زبانی-فرهنگی برای مخاطبان غیر فرانسوی. کلی‌گویی، ابهام اجرایی، گرایش به رمانتیسیسم اکولوژیک، اروپامحوری ضمنی و دشواری ترجمهٔ فرهنگی به زمینه‌های غیراروپایی، از چالش‌های جدی نظریهٔ «باغ سیاره‌ای» هستند (تصویر ۲).

در زمینهٔ ایرانی، اهمیت این کتاب شاید بیش از آن‌که در ارائهٔ راه‌حل‌های اجرایی باشد، در گشودن افق‌های مفهومی تازه است؛ افق‌هایی که به ما امکان می‌دهند دوباره بپرسیم:

۱. چگونه می‌توان سنت باغ ایرانی، تجربهٔ شهرسازی معاصر، بحران‌های زیست‌محیطی و شرایط اقتصادی- سیاسی را با نوعی تفکر سیاره‌ای در باب منظر پیوند داد؟

۲. چگونه می‌توان با الهام گرفتن از کلمان، به بومی‌سازی انتقادی و تولید نظریه‌هایی برآمده از تجربه‌های ایرانی رسید؟

کتاب باغ سیاره‌ای، نه‌تنها یک متن علمی و نه صرفاً یک سخن حکیمانهٔ فلسفی، بلکه یک منظومهٔ ادبی و مانیفستی سیاسی است. دعوتی به پاسداشت و تشویق حفاظت آگاهانه از محیطی است که بزرگترین سرمایهٔ بشر است که بدان بی‌مهری کرده و می‌کند. مسئله‌ای که علیرغم گذر زمان از انتشار این کتاب، تا زمانی که انسان و طبیعتی وجود داشته باشد، از حلاوت و بداعت آن کاسته نخواهد شد.

پی‌نوشت

۱. Anthropocene: از واژهٔ یونانی anthropo به‌معنای «انسان» و cene به‌معنای «دورهٔ نو»؛ به‌معنای «عصر انسان». آنتروپوسن نامی پیشنهادی برای دوره‌ای جدید در زمین‌شناسی است که در آن، فعالیت‌های انسان به عامل اصلی تغییرات گستردهٔ زمین و محیط‌زیست تبدیل شده است.

۲. Environmental Humanities: شاخه‌ای که علوم انسانی را با مطالعات محیط‌زیست پیوند می‌دهد. حوزه‌ای میان‌رشته‌ای است که رابطهٔ انسان، فرهنگ و طبیعت را از دیدگاه‌های فلسفی، تاریخی و فرهنگی بررسی می‌کند.

۳. پنج فصل در نسخهٔ فارسی

[Downloaded from jcr-sj.com on 2026-09-06]

[DOI: 10.22034/2.7.64]

۴. ایـن کتـاب بـا عنـوان «بـاغ سـیاره‌ای و دیگـر نوشـته‌ها» توسـط نگارنـدگان بـه فارسـی ترجمـه و در انتشـارات پژوهشـکدهٔ هنـر، معمـاری و شهرسـازی نظـر در دسـت چـاپ اسـت.

منابع

- Clément, G. (2015). *The planetary garden and other writings* (S. Morris, Trans.; G. A. Tiberghien, Foreword). University of Pennsylvania Press.
- Mousavian, N. (2011). Giles Clement; the Gardner of Nature. *MANZAR, the Scientific Journal of landscape, 3*(14), 26-29. https://www.manzar-sj.com/article_90.html
- Rahdar, F., Irani Behbahani, H., & Darabi, H. (2026). Rethinking Urban Landscape in Light of the Epistemology of Gilles Clement's Concepts: A Model for Sustainable Design. *Urban Design Discourse, 7*(1), 33-48. https://doi.org/10.48311/udd.2026.112500.0

تصویر ۲. دیاگرام جمع‌بندی نقاط قوت، نقاط ضعف و پیامدهای مثبت و منفی نظریهٔ باغ سیاره‌ای. مأخذ: نگارندگان، ۱۴۰۵.

COPYRIGHTS
Copyright for this article is retained bye the authors with publication rights granted to Journal of Critical Reviews (JCR); The Iranian Journal of Critical Studies in Place. This is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (https://creativecommons.org/version4/)

[Downloaded from jcr-sj.com on 2026-09-06]
[DOI: 10.22034/2.7.64]